TEISINGUMO TEISMO (penktoji kolegija) SPRENDIMAS

2017 m. birželio 8 d.*

(Tekstas ištaisytas 2017 m. birželio 12 d. nutartimi)

(Tekstas ištaisytas 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartimi)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Jurisdikcija ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimas ir vykdymas – Tarptautinis vaikų grobimas – 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija – Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 – 11 straipsnis – Prašymas grąžinti – Kūdikio „nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoka – Vaikas, tėvų pageidavimu gimęs kitoje nei tėvų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje – Vaiko gyvenimas pirmuosius mėnesius gimimo valstybėje narėje – Motinos sprendimas negrįžti į valstybę narę, kur buvo poros nuolatinė gyvenamoji vieta“

Byloje C-111/17 PPU

dėl *Monomeles Protodikeio Athinon* (Atėnų pirmosios instancijos teismas, vienas teisėjas, Graikija) 2017 m. vasario 28 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2017 m. kovo 7 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

OL

prieš

PQ

TEISINGUMO TEISMAS (penktoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J. L. da Cruz Vilaça (pranešėjas), teisėjai M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits ir F. Biltgen,

generalinis advokatas N. Wahl,

posėdžio sekretorius L. Hewlett,

atsižvelgęs į 2017 m. vasario 28 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašymą, kurį Teisingumo Teismas gavo 2017 m. kovo 7 d., nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje numatytą prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą,

atsižvelgęs į 2017 m. kovo 16 d. Teisingumo Teismo penktosios kolegijos sprendimą patenkinti šį prašymą,

* Proceso kalba: graikų.

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2017 m. gegužės 4 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– OL, atstovaujamo *dikigoroi* C. Athanasopoulos ir A. Alexopoulou,

– PQ, atstovaujamos *dikigoros* S. Sfakianaki,

– Graikijos vyriausybės, atstovaujamos T. Papadopoulou, G. Papadaki ir A. Magrippi,

– (Ištaisyta 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartimi.) Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos S. Brandon, padedamo QC E. Devereaux,

– Europos Komisijos, atstovaujamos M. Konstantinidis, M. Wilderspin ir A. Katsimerou,

susipažinęs su 2017 m. gegužės 16 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OL L 338, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 243), 11 straipsnio 1 dalies išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant OL ir PQ ginčą dėl OL pateikto prašymo grąžinti jų vaiką, esantį Graikijoje, valstybėje narėje, kur jis gimė ir gyvena su savo motina, į Italiją, kur buvo poros nuolatinė gyvenamoji vieta prieš gimstant vaikui.

Teisinis pagrindas

Tarptautinė teisė

3 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau – 1980 m. Hagos konvencija), kaip matyti iš jos preambulės, siekiama, be kita ko, tarptautiniu mastu apsaugoti vaikus nuo žalingų padarinių, kurių sukelia jų neteisėtas išvežimas ar laikymas, ir nustatyti tvarką, kuri užtikrintų greitą jų sugrąžinimą į valstybę, kurioje jie nuolat gyvena. Šią konvenciją ratifikavo visos Europos Sąjungos valstybės narės.

4 1980 m. Hagos konvencijos 1 straipsnyje nustatyta:

„Šios Konvencijos tikslai yra:

a) užtikrinti, kad neteisėtai į bet kurią Susitariančiąją Valstybę išvežti ar jose laikomi vaikai būtų greitai grąžinti;

b) garantuoti, kad vienos Susitariančiosios Valstybės teisės aktų nustatytos globos teisės ir teisė matytis su vaiku būtų gerbiamos ir kitose Susitariančiosiose Valstybėse.“

5 Šios konvencijos 3 straipsnyje nurodyta:

„Vaiko išvežimas ar laikymas laikomas neteisėtu, jei:

a) pažeidžiamos globos teisės, suteiktos asmeniui, institucijai ar kitai organizacijai atskirai ar kartu, pagal valstybės, kurioje vaikas nuolat gyveno prieš pat jį išvežant ar laikant, įstatymus; ir

b) jei išvežimo ar laikymo metu tomis teisėmis buvo kartu ar atskirai naudojamasi arba būtų buvę naudojamasi, jei vaikas nebūtų išvežtas ar laikomas.

Globos teisės, nurodytos a punkte, gali būti suteiktos pagal įstatymą arba teismo ar administracinės institucijos sprendimu, arba pagal susitarimą, turintį teisinę galią pagal tos valstybės įstatymus.“

6 Šios konvencijos 5 straipsnio a punkte numatyta, kad pagal šią konvenciją „globos teisės“ apima teisę rūpintis vaiku, visų pirma teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą.

7 Tos pačios konvencijos 8 straipsnyje numatyta:

„Bet kuris asmuo, įstaiga ar kita organizacija, teigianti, kad vaikas yra išvežtas ar laikomas pažeidžiant globos teises, gali kreiptis į vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos centrinę įstaigą arba į bet kurios kitos Susitariančiosios Valstybės centrinę įstaigą dėl pagalbos užtikrinti vaiko grąžinimą.

<…>“

8 1980 m. Hagos konvencijos 11 straipsnio pirmoje pastraipoje numatyta, kad vykstant vaiko grąžinimo procesui, susitariančiųjų valstybių teismo ir administracinės institucijos turi veikti kuo sparčiau.

Sąjungos teisė

9 Reglamento Nr. 2201/2003 12 ir 17 konstatuojamosiose dalyse nustatyta:

„(12) Jurisdikcijos pagrindai, susiję su tėvų pareigomis, nustatyti šiame reglamente, yra suformuluoti kuo labiausiai atsižvelgiant į vaiko interesus, ypač į artumo kriterijų. Tai reiškia, kad jurisdikcija turėtų pirmiausiai priklausyti vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybei narei, išskyrus tam tikrus vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo atvejus arba pagal tėvų pareigų turėtojų susitarimą.

<…>

(17) Vaiko neteisėto išvežimo ar negrąžinimo atvejais vaiko grąžinimas turėtų būti užtikrinamas nedelsiant ir šiuo tikslu turėtų ir toliau būti taikoma [1980 m. Hagos konvencija], papildoma šio reglamento, ypač 11 straipsnio, nuostatomis. <…>“

10 Šio reglamento 2 straipsnyje pateikiamos šios sąvokų apibrėžtys:

„<…>

7) „tėvų pareigos“ – visos teisės ir pareigos, susijusios su vaiko asmeniu ar turtu, suteikiamos fiziniam ar juridiniam asmeniui teismo sprendimu, įstatymų nustatyta tvarka ar juridinę galią turinčiu susitarimu. Jos apima, be kita ko, globos teises ir bendravimo teises;

8) „tėvų pareigų turėtojas“ – kiekvienas asmuo, turintis tėvų pareigas vaikui;

9) „globos teisės“ apima teises ir pareigas, susijusias su vaiko priežiūra, ypač teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą;

<…>

11) „neteisėtas išvežimas ar negrąžinimas“ – tai vaiko išvežimas ar negrąžinimas tais atvejais, kai:
   a) tuo pažeidžiamos globos teisės, įgytos teismo sprendimu, įstatymų nustatyta tvarka ar juridinę galią turinčiu susitarimu pagal valstybės narės, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki išvežimo ar negrąžinimo, [teisę];

      ir

   b) jei išvežimo ar negrąžinimo metu globos teisėmis buvo faktiškai naudojamasi drauge ar jų su niekuo nesidalijant arba jomis taip būtų naudojamasi išvežimui ar negrąžinimui. Laikoma, kad globa yra įgyvendinama kartu, kai pagal teismo sprendimą ar įstatymų nustatyta tvarka vienas tėvų teisių turėtojas negali spręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos be kito tėvų pareigų turėtojo sutikimo.“

11 Šio reglamento 8 straipsnyje „Bendroji jurisdikcija“ nurodyta:

„1. Valstybės narės teismai turi jurisdikciją bylose, susijusiose su tėvų pareigomis vaikui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai byla patenka jų žinion, yra toje valstybėje narėje.

2. Šio straipsnio 1 daliai taikomos 9, 10 ir 12 straipsnių nuostatos. [Šio straipsnio 1 dalis taikoma laikantis 9, 10 ir 12 straipsnių nuostatų.]“

12 To paties reglamento 10 straipsnyje „Jurisdikcija vaikų grobimo atvejais“ numatyta:

„Vaiką neteisėtai išvežus ar negrąžinus, valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negrąžinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismai išlaiko savo jurisdikciją iki tol, kol vaikas įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje ir:

a) išvežimui ar negrąžinimui tylėjimu pritaria kiekvienas globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija;

   arba

b) vaikas toje kitoje valstybėje narėje pragyvena bent vienerius metus nuo to, kai globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą, ir vaikas susigyvena su nauja aplinka, ir įvykdoma bent viena iš sąlygų:
   i) per vienerius metus nuo to, kai globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą, valstybės narės, kurioje vaikas buvo išvežtas ar yra laikomas, kompetentingoms valdžios institucijoms nebuvo pateiktas prašymas jį grąžinti;
   ii) globos teisių turėtojo prašymas grąžinti buvo atsiimtas ir per i papunktyje nustatytą laikotarpį nebuvo pateiktas naujas prašymas;
   iii) byla valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negrąžinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teisme buvo užbaigta pagal 11 straipsnio 7 dalį;
   iv) valstybės narės, kurioje vaikas iki neteisėto išvežimo ar negrąžinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismai priėmė sprendimą dėl globos, nereikalaujantį vaiką grąžinti.“

13 Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnyje „Vaiko grąžinimas“ nustatyta:

„1. Tais atvejais, kai globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija prašo valstybės narės teismą priimti sprendimą remiantis [1980 m. Hagos konvencija] sugrąžinti neteisėtai išvežtą ar kitoje, nei jis nuolat gyveno [iki pat neteisėto išvežimo ar negrąžinimo], valstybėje narėje laikomą vaiką, taikomos šio straipsnio 2–8 dalys.

<…>

3. Teismas, kuriam pateikiamas pareiškimas dėl vaiko grąžinimo pagal šio straipsnio 1 dalį, skubiai išnagrinėja tą pareiškimą taikydamas skubiausias procedūras, kurias leidžia nacionalinė teisė.

Nepažeisdamas pirmos pastraipos, teismas ne vėliau kaip per šešias savaites nuo pareiškimo pateikimo, išskyrus atvejus, kai išimtinės aplinkybės neleidžia to daryti, priima sprendimą.

<…>“

Graikijos teisė

14 Remiantis sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą nurodyta informacija matyti, kad Graikijoje prašymas grąžinti, kaip jis suprantamas pagal 1980 m. Hagos konvenciją, turi būti pateikiamas vietos, kur atitinkamas vaikas gyvena po pagrobimo, arba vaiką pagrobusio asmens gyvenamosios vietos *Monomeles Protodikeio* (pirmosios instancijos teismas, vienas teisėjas). Tokį prašymą gali pateikti Teisingumo ministerija, kuri šioje valstybėje narėje yra už prašymus grąžinti atsakinga centrinė institucija, arba tiesiogiai asmuo, įstaiga ar kitas subjektas, turintis vaiko globos teises. Šis prašymas nagrinėjamas pagal laikinųjų apsaugos priemonių taikymo procedūrą, tačiau teismo priimtu sprendimu galutinai išsprendžiamas ginčas dėl vaiko grąžinimo.

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

15 Iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir Teisingumo Teismui raštu ir žodžiu pateiktų pastabų matyti, kad Italijos pilietis OL ir Graikijos pilietė PQ susituokė 2013 m. gruodžio 1 d. Italijoje ir paskui kartu gyveno Sasoferato savivaldybėje.

16 Kai PQ buvo aštuntą mėnesį nėščia, sutuoktiniai sutarė, kad ji vaiką gimdys Atėnuose (Graikijoje), kur jai galės padėti giminės iš tėvo pusės, o paskui su vaiku grįš į bendrą nuolatinę gyvenamąją vietą Italijoje.

17 Taigi sutuoktiniai išvyko į Atėnus, kur PQ 2016 m. vasario 3 d. pagimdė dukrą; nuo tos dienos dukra su motina gyvena Atėnuose. Vėliau PL grįžo į Italiją. Jis teigia sutikęs, kad vaikas liktų Graikijoje iki 2016 m. gegužės mėn., tada jis jau laukė grįžtančios sutuoktinės kartu su kūdikiu. Vis dėlto tų pačių metų birželio mėn. PQ vienašališkai nusprendė likti su vaiku Graikijoje.

18 Anot PQ, sutuoktiniai nebuvo nustatę konkrečios jos grįžimo į Italiją kartu su vaiku datos. Be kita ko, PQ teigia, kad 2016 m. gegužės mėn. ir paskui tų pačių metų birželio mėn. OL ją aplankė Graikijoje. Be to, jie sutarė kartu praleisti vasaros atostogas šioje valstybėje narėje.

19 2016 m. liepos 20 d. OL pateikė pareiškimą dėl santuokos nutraukimo *Tribunale ordinario di Ancona* (Ankonos teismas, Italija). Šiame pareiškime jis, be kita ko, prašė suteikti jam išimtinę vaiko globos teisę, suteikti motinai teisę lankyti vaiką, nurodyti grąžinti vaiką į Italiją ir skirti jam išmoką vaikui išlaikyti. 2016 m. lapkričio 7 d. sprendime šis teismas tvirtino, kad nereikia priimti sprendimo dėl prašymų, susijusių su tėvų pareigomis vaikui, nes vaikas nuo gimimo gyvena kitoje valstybėje narėje, ne

Italijoje. OL apskundė šį sprendimą; sprendimas patvirtintas 2017 m. sausio 20 d. *Corte d'appello di Ancona* (Ankonos apeliacinis teismas). 2017 m. sausio 23 d. sprendimu *Tribunale ordinario di Ancona* (Ankonos teismas) taip pat atsisakė priimti sprendimą dėl prašymo skirti išlaikymo išmoką motyvuodamas tuo, kad vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta yra ne Italijoje. Galiausiai 2017 m. vasario 23 d. šis teismas paskelbė apie OL ir PQ santuokos nutraukimą, bet nepriėmė sprendimo dėl tėvų pareigų vaikui.

20 Vykstant procesui Italijos teismuose, 2016 m. spalio 20 d. OL pateikė *Monomeles Protodikeio Athinon* (Atėnų pirmosios instancijos teismas, vienas teisėjas, Graikija) prašymą grąžinti vaiką.

21 Šiuo klausimu šis teismas mano, kad, nors vaikas nebuvo „išvežtas“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 1 dalį ar 1980 m. Hagos konvencijos 3 straipsnį, iš vienos valstybės narės į kitą, jo motina jį neteisėtai laikė Graikijoje, nesant tėvo sutikimo, kad vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta būtų šioje šalyje, nors tėvai kartu vykdo savo pareigas vaikui.

22 Minėtas teismas mano, kad susiklosčius situacijoms, kai vaikas gimsta vietoje, kuri nėra susijusi su kurio nors iš jo tėvų nuolatine gyvenamąja vieta (pavyzdžiui, dėl nenumatytų ar nenugalimos jėgos aplinkybių, kaip antai jo tėvų kelionės į užsienį), ir paskui vienas iš tėvų jį neteisėtai išveža ar laiko, šiurkščiai pažeidžiamos tėvų teisės ir vaikas faktiškai atitolinamas nuo vietos, kuri, esant įprastai įvykių eigai, būtų jo nuolatinė gyvenamoji vieta. Todėl tokiose situacijose turėtų būti taikoma 1980 m. Hagos konvencijoje ir Reglamente Nr. 2201/2003 numatyta grąžinimo procedūra.

23 Taigi fizinis vaiko buvimas tam tikroje vietoje neturėtų būti sąlyga, kad toje vietoje būtų nustatyta vaiko „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnį. Iš tiesų, kiek tai susiję konkrečiai su naujagimiais ir kūdikiais, pasakytina, kad veiksniai, pagal kuriuos paprastai nustatoma nuolatinė gyvenamoji vieta, netenka reikšmės dėl visiškos tokių mažamečių vaikų priklausomybės nuo asmenų, turinčių teises juos globoti. Be to, Teisingumo Teismas taip pat mano, kad vaiko fizinio buvimo sąlyga naujagimio atveju jau yra mažiau svarbi, nes 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendime *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829) nusprendė, kad tokio kūdikio kelių dienų buvimo tam tikroje vietoje (kartu su kitomis aplinkybėmis) pakanka nuolatinei gyvenamajai vietai nustatyti.

24 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, siekiant nustatyti naujagimio ar kūdikio nuolatinę gyvenamąją vietą, kaip svarbiausiu kriterijumi reikėtų vadovautis tėvų pareigas turinčių asmenų bendra valia; šią valią galima nustatyti iš veiksmų, atliktų rengiantis vaiko gimimui ir vaikui gimus (pavyzdžiui, vaiko gimimo registravimo jų nuolatinės gyvenamosios vietos civilinės metrikacijos įstaigoje, vaikui būtinų drabužių ar jam skirtų baldų pirkimo, vaiko kambario įrengimo ar didesnio būsto išnuomojimo).

25 Tokiomis aplinkybėmis *Monomeles Protodikeio Athinon* (Atėnų pirmosios instancijos teismas, vienas teisėjas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Kaip turi būti aiškinama sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal [Reglamento Nr. 2201/2003] 11 straipsnio 1 dalį, tuo atveju, kai naujagimis dėl nenumatytų ar nenugalimos jėgos aplinkybių gimė kitoje vietoje nei vieta, kurią jo tėvai, kartu turintys tėvų pareigas vaikui, numatė kaip jo nuolatinę gyvenamąją vietą, ir nuo to laiko vienas iš tėvų jį neteisėtai laiko jo gimimo valstybėje arba jis buvo išvežtas į trečiąją valstybę? Kalbant konkrečiai, ar fizinis buvimas visais atvejais yra būtina ir aiški sąlyga siekiant nustatyti asmens, ypač naujagimio, nuolatinę gyvenamąją vietą?“

Dėl prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūros

26 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paprašė šį prašymą nagrinėti pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje numatytą prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

27 Grįsdamas šį prašymą tas teismas tvirtino, kad ginčas pagrindinėje byloje susijęs su vos vienų metų amžiaus vaiku, kuris atitolintas nuo savo tėvo daugiau kaip 9 mėnesius ir su kuriuo tėvas neturėjo galimybės bendrauti, ir kad tokia užsitęsusi situacija gali labai pakenkti būsimiems jų santykiams.

28 Šiuo klausimu, pirma, pažymėtina, kad šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl Reglamento Nr. 2201/2003, kuris buvo priimtas remiantis EB 61 straipsnio c punktu, tapusiu SESV 67 straipsniu, kuris yra ESV sutarties trečiosios dalies V antraštinėje dalyje, susijusioje su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, išaiškinimo. Todėl jis gali būti nagrinėjamas pagal prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

29 Antra, iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad vaikas atskirtas nuo savo tėvo būdamas tokio amžiaus, kai labai svarbus jo lavinimas, ir kad užsitęsusi dabartinė situacija gali labai pakenkti būsimiems vaiko santykiams su tėvu.

30 Šiomis aplinkybėmis, atsižvelgusi į teisėjo pranešėjo siūlymą ir susipažinusi su generalinio advokato nuomone, 2017 m. kovo 16 d. Teisingumo Teismo penktoji kolegija nusprendė patenkinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašymą ir nagrinėti šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

Dėl prejudicinio klausimo

31 Visų pirma pažymėtina, kad pagrindinės bylos aplinkybės iš dalies skiriasi nuo nurodytųjų prejudiciniame klausime.

32 Iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad OL ir PQ vaikas gimė Graikijoje ne „dėl nenumatytų ar nenugalimos jėgos aplinkybių“, o dėl bendros tėvų valios, kad PQ galėtų gauti savo giminių iš tėvo pusės pagalbą iki gimdymo ir pirmuosius mėnesius vaikui gimus. Taip pat akivaizdu, kad paskui vaikas nebuvo „išvežtas į trečiąją valstybę“. Be to, nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo klausime nurodo ir „naujagimį“, ir „kūdikį“, konstatuotina, kad prieš pat minėtą negrąžinimą, t. y. 2016 m. birželio mėn., šiam vaikui jau buvo suėję penki mėnesiai, taigi pagrindinė byla susijusi su kūdikiu.

33 Pagal suformuotą jurisprudenciją Teisingumo Teismo funkcija nėra teikti patariamąsias nuomones bendrais ir hipotetiniais klausimais (žr. 1992 m. liepos 16 d. Sprendimo *Meilicke*, C-83/91, EU:C:1992:332, EU:C:1992:332, 25 punktą ir neseniai priimtos 2017 m. sausio 11 d. Nutarties *Boudjellal*, C-508/16, nepaskelbta Rink., EU:C:2017:6, 32 punktą).

34 Vis dėlto nacionaliniams teismams ir Teisingumo Teismui bendradarbiaujant, kaip numatyta SESV 267 straipsnyje, pastarasis teismas turi pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą, kuris leistų išspręsti jo nagrinėjamą bylą. Į tai atsižvelgdamas Teisingumo Teismas prireikus turi performuluoti jam pateiktus klausimus (žr., be kita ko, 2016 m. spalio 13 d. Sprendimo *M. ir S.*, C-303/15, EU:C:2016:771, 16 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

35 Taigi pateiktą klausimą reikia suprasti taip, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, kaip reikia aiškinti sąvoką „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 1 dalį, kad galėtų išsiaiškinti, ar tokia situacija, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai vaikas gimė ir savo tėvų bendra valia su motina nepertraukiamai

kelis mėnesius gyveno kitoje valstybėje narėje nei ta, kur iki jam gimstant buvo abiejų jo tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta, yra „neteisėtas negrąžinimas“. Tokiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar esant tokiai situacijai pradinis tėvų ketinimas, kad motina su vaiku grįš į pastarąją valstybę narę, yra lemiamas kriterijus vaiko „nuolatinei gyvenamajai vietai“, kaip ji suprantama pagal šį reglamentą, toje valstybėje nustatyti, neatsižvelgiant į tai, kad vaikas fiziškai niekada nėra buvęs toje valstybėje narėje.

36 Šiuo klausimu primintina, kad, kaip matyti iš Reglamento Nr. 2201/2003 2 straipsnio 11 punkte, kurio formuluotė labai panaši į 1980 m. Hagos konvencijos 3 straipsnio formuluotę, pateiktos neteisėto išvežimo ar negrąžinimo apibrėžties, ši sąvoka reiškia tokį vaiko išvežimą ar negrąžinimą, kai pažeidžiamos globos teisės, įgytos teismo sprendimu, įstatymų nustatyta tvarka ar teisinę galią turinčiu susitarimu pagal „valstybės narės, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki išvežimo ar negrąžinimo, teisę“.

37 Be to, Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šio straipsnio nuostatos taikomos tais atvejais, kai globos teisių turėtojas prašo kompetentingų valstybės narės institucijų priimti sprendimą remiantis 1980 m. Hagos konvencija sugrąžinti „į kitą, nei jis nuolat gyveno prieš pat neteisėtą išvežimą ar negrąžinimą, valstybę narę“ neteisėtai išvežtą ar neteisėtai tokioje valstybėje laikomą vaiką.

38 Iš šių nuostatų matyti, kad sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ yra pagrindinis elementas vertinant prašymo grąžinti pagrįstumą. Iš tiesų toks prašymas gali būti patenkintas tik tuo atveju, jeigu vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta prieš pat išvežimą ar negrąžinimą buvo valstybėje narėje, į kurią jį prašoma grąžinti.

39 Dėl klausimo, kaip reikia suprasti žodžius „nuolatinė [vaiko] gyvenamoji vieta“, primintina, kad nei Reglamente Nr. 2201/2003, nei 1980 m. Hagos konvencijoje ši sąvoka neapibrėžta. Šio reglamento straipsniuose, kuriuose vartojama ši sąvoka, taip pat nepateikiama aiškios nuorodos į valstybių narių teisę, taikomą siekiant nustatyti šios sąvokos reikšmę ir apimtį.

40 Teisingumo Teismas ne kartą yra nusprendęs, kad tai yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, kurią reikia aiškinti atsižvelgiant į nuostatų, kuriose vartojama ši sąvoka, kontekstą ir Reglamento Nr. 2201/2003 tikslus, visų pirma jo 12 konstatuojamojoje dalyje nurodytą tikslą nustatyti jurisdikcijos taisykles kuo labiau atsižvelgiant į vaiko interesus, ypač į artumo kriterijų (žr. 2009 m. balandžio 2 d. Sprendimo *A*, C-523/07, EU:C:2009:225, 34 ir 35 punktus ir 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Mercredi*, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 44–46 punktus).

41 Be to, pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ visame Reglamente Nr. 2201/2003 turi turėti vienodą reikšmę. Taigi šios sąvokos išaiškinimas, susijęs su šio reglamento 8–10 straipsniais, kuriuose reglamentuojama tarptautinė jurisdikcija tėvų pareigų klausimais, taikomas ir šio reglamento 11 straipsnio 1 daliai (šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 9 d. Sprendimo *C*, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, 54 punktą).

42 Pagal tą pačią jurisprudenciją vaiko „nuolatinė gyvenamoji vieta“ atitinka vietą, atspindinčią tam tikrą jo integraciją į socialinę ir šeimos aplinką. Šią vietą turi nustatyti nacionaliniai teismai atsižvelgdami į visas kiekvienam konkrečiam atvejui būdingas faktines aplinkybes (2009 m. balandžio 2 d. Sprendimo *A*, C-523/07, EU:C:2009:225, 42 ir 44 punktai ir 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Mercredi*, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 47 punktas).

43 Šiuo klausimu pasakytina, kad, be fizinio vaiko buvimo tam tikroje valstybėje narėje, reikia atsižvelgti ir į kitus veiksnius, galinčius atskleisti, kad toks buvimas visai nėra laikinas ar atsitiktinis ir kad ten gyvendamas vaikas yra tam tikra dalimi integravęsis į socialinę ir šeimos aplinką (2009 m. balandžio 2 d. Sprendimo *A*, C-523/07, EU:C:2009:225, 38 punktas).

44 Vieni iš tokių veiksnių yra vaiko gyvenimo valstybės narės teritorijoje trukmė, teisėtumas, sąlygos ir priežastys, taip pat vaiko pilietybė (šiuo klausimu žr. 2009 m. balandžio 2 d. Sprendimo *A*, C-523/07, EU:C:2009:225, 39 punktą). Be to, reikšmingi veiksniai skiriasi, priklausomai nuo vaiko amžiaus (2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Mercredi*, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 53 punktas).

45 Teisingumo Teismas pažymėjo, kad, kai vaikas yra kūdikis, jo aplinka iš esmės yra šeimos aplinka, kurią lemia referencinis asmuo ar asmenys, su kuriais vaikas gyvena, kurie jį faktiškai globoja ir juo rūpinasi, ir kad jis neišvengiamai yra socialinės ir šeimos aplinkos, kuriai priklauso šie asmenys, dalis. Todėl kai kūdikį, kaip pagrindinėje byloje, faktiškai globoja motina kitoje valstybėje narėje nei ta, kur nuolat gyvena kūdikio tėvas, reikia įvertinti, pirma, jos gyvenimo pirmosios valstybės narės teritorijoje trukmę, teisėtumą, sąlygas ir priežastis ir, antra, jos geografinę ir šeimos kilmę ir šeiminius ir socialinius jos ir vaiko ryšius toje valstybėje narėje (žr. 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Mercredi*, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 54–56 punktus).

46 Dėl tėvų ketinimo įsikurti su vaiku valstybėje narėje Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad į šį ketinimą gali būti atsižvelgta, jei jis išreikštas tam tikromis konkrečiomis priemonėmis, kaip antai būsto priimančiojoje valstybėje narėje įsigijimu arba išsinuomojimu (šiuo klausimu žr. 2009 m. balandžio 2 d. Sprendimo *A*, C-523/07, EU:C:2009:225, 40 punktą).

47 (Ištaisyta 2017 m. birželio 12 d. nutartimi.) Taigi pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją vien tėvų ketinimas iš principo negali būti lemiamas nustatant vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą, kaip ji suprantama pagal Reglamentą Nr. 2201/2003, tačiau jis yra „rodiklis“, galintis papildyti kitus svarbius elementus.

48 Iš tiesų šio teiginio svarba nustatant vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą priklauso nuo kiekvienam konkrečiam atvejui būdingų aplinkybių (šiuo klausimu žr. 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Mercredi*, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, 50 ir 51 punktus).

49 Primintina, kad, kaip pažymėta šio sprendimo 32 punkte, pagrindinėje byloje vaikas gimė valstybėje narėje, dėl kurios bendrai nusprendė jo tėvai, ir kad prieš pat negrąžinimą jis penkis mėnesius nepertraukiamai gyveno su savo motina pas jos tėvo gimines ir niekada nebuvo išvykęs iš tos valstybės teritorijos.

50 Tokiomis aplinkybėmis išreikšto pirminio tėvų ketinimo, kad motina su vaiku grįš į antrąją valstybę narę, kur iki vaiko gimimo buvo tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta, pripažinimas kaip pagrindinio argumento, pritaikius bendrąją taisyklę, pagal kurią kūdikio nuolatinė gyvenamoji vieta visada yra ta pati kaip ir jo tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta, apimtų daugiau nei sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą Nr. 2201/2003, ir prieštarautų grąžinimo procedūros struktūrai, veiksmingumui ir paskirčiai. Galiausiai viršesnis vaiko interesas nereikalauja tokio aiškinimo, kokį siūlo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

51 Šiuo klausimu, pirma, primintina, kad sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą Nr. 2201/2003, iš esmės yra fakto klausimas. Todėl su šia sąvoka sunkiai suderinamas teiginys, kad pradinis tėvų ketinimas, jog vaikas gyventų tam tikroje vietoje, yra svarbesnis už aplinkybę, kad vaikas nuo gimimo nepertraukiamai gyvena kitoje valstybėje.

52 Antra, atsižvelgiant į 1980 m. Hagos konvencijos ir Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 1 dalies struktūrą, argumentas, kad tėvai kartu įgyvendina globos teises ir dėl to motina negalėjo viena nuspręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos, negali būti lemiamas nustatant vaiko „nuolatinę gyvenamąją vietą“, kaip ji suprantama pagal šį reglamentą.

53 Remiantis „neteisėto [vaiko] išvežimo ar negrąžinimo“ apibrėžtimi, pateikta minėto reglamento 2 straipsnio 11 punkte ir 1980 m. Hagos konvencijos 3 straipsnyje ir priminta šio sprendimo 36 punkte, išvežimo ar negrąžinimo teisėtumas vertinamas atsižvelgiant į globos teises, įgytas pagal

valstybės narės, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki išvežimo ar negrąžinimo, teisę. Taigi vertinant prašymą grąžinti pirma nustatoma nuolatinė vaiko gyvenamoji vieta, o paskui – tai, ar pažeistos globos teisės.

54 Todėl tai, kad tėvas, įgyvendindamas globos teises, sutinka arba nesutinka, kad vaikas apsigyventų tam tikroje vietoje, negali būti lemiamas veiksnys nustatant šio vaiko „nuolatinę gyvenamąją vietą“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą Nr. 2201/2003; toks požiūris taip pat atitinka idėją, kad ši sąvoka iš esmės yra fakto klausimas.

55 Be to, tokį aiškinimą patvirtina šio reglamento 10 straipsnis, kuriame aiškiai numatyta situacija, kai vaikas įgyja naują nuolatinę gyvenamąją vietą po neteisėto išvežimo ar negrąžinimo.

56 Trečia, tokioje byloje kaip pagrindinė pirminio tėvų ketinimo pripažinimas kaip lemiamo veiksnio nustatant vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą būtų nesuderinamas su grąžinimo procedūros veiksmingumu ir su teisiniu saugumu.

57 Šiuo klausimu primintina, kad grąžinimo procedūra pagal savo pobūdį yra greita procedūra, nes, kaip numatyta 1980 m. Hagos konvencijos preambulėje ir Reglamento Nr. 2201/2003 17 konstatuojamojoje dalyje, ja siekiama užtikrinti vaiko grąžinimą nedelsiant. Be to, Sąjungos teisės aktų leidėjas sukonkretino šį reikalavimą Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 3 dalyje, pagal kurią teismas, kuriam pateikiamas prašymas dėl vaiko grąžinimo, turi priimti sprendimą ne vėliau kaip per šešias savaites nuo prašymo pateikimo, išskyrus atvejus, kai išimtinės aplinkybės neleidžia to daryti.

58 Taigi prašymas grąžinti turi būti grindžiamas greitai ir paprastai patikrinamomis ir, kiek įmanoma, nedviprasmiškomis faktinėmis aplinkybėmis. Vis dėlto tokioje kaip nagrinėjamoji byloje gali būti sudėtinga ar netgi neįmanoma be pagrįstų abejonių nustatyti, be kita ko, tėvų iš pradžių numatytą datą, kada motina grįš į valstybę narę, kur yra jų nuolatinė gyvenamoji vieta ir ar motinos sprendimas likti vaiko gimimo valstybėje narėje yra pareiškimo dėl santuokos nutraukimo, kurį vaiko tėvas pateikė pirmosios valstybės teisme, priežastis, ar, priešingai, pasekmė.

59 Apibendrinant, reikia pasakyti, kad tokiomis aplinkybėmis sąvokos „nuolatinė [vaiko] gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą Nr. 2201/2003, aiškinimas taip, kad pagrindinis veiksnys yra pirminis tėvų ketinimas dėl vietos, kur „turėjo būti“ nuolatinė gyvenamoji vieta, priverstų nacionalinius teismus arba surinkti daug įrodymų ir liudijimų siekiant tiksliai nustatyti tokį ketinimą, o tai būtų sunkiai suderinama su grąžinimo procedūros greitumu, arba priimti sprendimus neturint visos svarbios informacijos, o tai lemtų teisinį nesaugumą.

60 Ketvirta, tokioje kaip pagrindinė byloje sąvokos „nuolatinė gyvenamoji vieta“ aiškinimas taip, kaip siūlo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, prieštarautų grąžinimo procedūros paskirčiai.

61 Iš 1980 m. Hagos konvencijos aiškinamosios ataskaitos matyti, kad vienas iš šios konvencijos ir Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio tikslų yra atkurti *statu quo ante*, t. y. situaciją, buvusią iki vaiko neteisėto išvežimo ar negrąžinimo. Grąžinimo procedūra skirta tam, kad būtų grąžintas vaikas į jam įprastą aplinką ir atkurtos jo gyvenimo ir vystymosi sąlygos.

62 Vis dėlto pagal šį tikslą, esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, esą neteisėtas vieno iš tėvų elgesys negali pateisinti prašymo grąžinti patenkinimo ir vaiko išvežimo iš valstybės narės, kur jis gimė ir nuolat gyvena, į valstybę narę, kuri jam nėra sava.

63 Tiesa, 1980 m. Hagos konvencijoje ir Reglamente Nr. 2201/2003 numatyta grąžinimo procedūra taip pat skirta tam, kad vienas iš tėvų negalėtų sustiprinti savo padėties vaiko globos aspektu faktiškai išvengdamas teismų, kuriems pagal šiame reglamente numatytas taisykles iš principo priklauso priimti

sprendimą dėl jo, kaip vieno iš tėvų, turimų pareigų, jurisdikcijos (šiuo klausimu žr. 2009 m. gruodžio 23 d. Sprendimo *Detiček*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, 49 punktą ir 2014 m. spalio 9 d. Sprendimo *C*, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, 67 punktą).

64 Šiuo klausimu vis dėlto reikia pažymėti, kad pagrindinėje byloje nepateikta jokios informacijos, leidžiančios preziumuoti motinos norą apeiti šiame reglamente numatytas jurisdikcijos tėvų pareigų srityje taisykles.

65 Be to, pasakytina, kad sprendimas grąžinti vaiką arba jo negrąžinti nereguliuoja vaiko globos klausimo. Aplinkybė, kad pagrindinėje byloje negalima taikyti grąžinimo procedūros, neatima tėvo galimybės ginti savo teises į vaiką per procedūrą dėl tėvų pareigų, vykdomą teismuose, turinčiuose jurisdikciją nustatyti šias pareigas pagal Reglamento Nr. 2201/2003 nuostatas; per šią procedūrą gali būti išsamiai išnagrinėtos visos aplinkybės, tarp jų ir tėvų elgesys (pagal analogiją žr. 2010 m. spalio 5 d. Sprendimo *McB.*, C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, 58 punktą).

66 Galiausiai, kadangi, kaip nurodyta šio sprendimo 40 punkte, sąvoką „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą Nr. 2201/2003, reikia aiškinti atsižvelgiant į viršesnius vaiko interesus, pažymėtina, jog šis esminis teiginys nereiškia, kad pagrindinėje byloje reikia pritarti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo siūlomam aiškinimui. Konkrečiai kalbant, vaiko teisė palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais, įtvirtinta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 3 dalyje, nereiškia, kad vaikas turi išvykti į valstybę narę, kur buvo jo tėvų gyvenamoji vieta prieš jam gimstant. Ši pagrindinė teisė gali būti ginama per šio sprendimo ankstesniame punkte nurodytą procedūrą dėl globos teisių, per kurią gali būti persvarstytas globos klausimas ir prireikus nustatyta teisė bendrauti.

67 Be to, artumo kriterijų, kuriam Sąjungos teisės aktų leidėjas Reglamente Nr. 2201/2003 teikia pirmenybę siekdamas užtikrinti, kad bus atsižvelgta į viršesnius vaiko interesus, atitinka tai, kad su vaiku susijusius sprendimus priima valstybės narės, kurioje vaikas nuolat gyvena nuo gimimo, teismai (šiuo klausimu žr. 2009 m. gruodžio 23 d. Sprendimo *Detiček*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, 36 punktą ir 2010 m. liepos 15 d. Sprendimo *Purrucker*, C-256/09, EU:C:2010:437, 91 punktą).

68 Bet kuriuo atveju Teisingumo Teismui nėra žinoma aplinkybių, leidžiančių manyti, kad konkrečiomis pagrindinės bylos aplinkybėmis būtų pažeisti viršesni vaiko interesai.

69 Dėl šių priežasčių tokioje kaip nagrinėjamoji byloje Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 1 dalis negali būti aiškinama taip, kad prieš pat negrąžinimą, kaip teigia tėvas, vaiko „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, buvo valstybėje narėje, kur iki jam gimstant buvo jo tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta. Taigi motinos atsisakymas grįžti su vaiku į šią valstybę nėra vaiko „neteisėtas išvežimas ar negrąžinimas“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

70 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pateiktą klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai vaikas gimė ir savo tėvų bendra valia su motina nepertraukiamai kelis mėnesius gyveno kitoje valstybėje narėje nei ta, kur iki jam gimstant buvo abiejų jo tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta, pradinis tėvų ketinimas, kad motina su vaiku grįš į pastarąją valstybę narę, nėra pagrindas teigti, kad vaiko „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal šį reglamentą, yra toje valstybėje.

Todėl esant tokiai situacijai motinos atsisakymas grįžti su vaiku į tą valstybę narę negali būti laikomas vaiko „neteisėtu išvežimu ar negrąžinimu“, kaip tai suprantama pagal minėtą 11 straipsnio 1 dalį.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

71 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (penktoji kolegija) nusprendžia:

2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, 11 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai vaikas gimė ir savo tėvų bendra valia su motina nepertraukiamai kelis mėnesius gyveno kitoje valstybėje narėje nei ta, kur iki jam gimstant buvo abiejų jo tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta, pradinis tėvų ketinimas, kad motina su vaiku grįš į pastarąją valstybę narę, nėra pagrindas teigti, kad vaiko „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kaip ji suprantama pagal šį reglamentą, yra toje valstybėje.

Todėl esant tokiai situacijai motinos atsisakymas grįžti su vaiku į tą valstybę narę negali būti laikomas vaiko „neteisėtu išvežimu ar negrąžinimu“, kaip tai suprantama pagal minėtą 11 straipsnio 1 dalį.

Parašai.